

Preek gehouden op 19 november 2023
in de Westerkerk Amsterdam
Ezechiël 34:11-17 en Matteus 25:31-46
door ds. Herman Koetsveld

In spannende tijden worden spannende teksten geschreven. Als de vraag naar hoopvol of hopeloos, of die van dood of leven aan de orde is dan kan het niet anders of dat wat aan taal gedeeld wordt scherp en contrastrijk wordt. Dat is nu zo, in deze tijd vol crises en oorlogen, en dan ook nog eens vlak voor de uiterst belangwekkende landelijke verkiezingen. En dat was in vroeger tijden niet anders.

'Ik zal rechtspreken tussen het ene schaap en het andere, tussen rammen en bokken' zo verwoordt de profeet Ezechiël wat hij begrijpt dat hij van godswege moet zeggen. 'Sterk is God', of 'Hij zal door God gesterkt worden' betekent zijn naam. Maar hij zit tot zijn oren in de hopeloosheid van de ballingschap. Jeruzalem met zijn tempel is verwoest, het grootste deel van zijn inwoners gedood. Een restje zwaar getraumatiseerden mensen is meegevoerd in ballingschap in Babel.

Wie komt er nog voor deze mensen op? Hoe ooit nog aan zoiets als een toekomst van thuis en vrede te denken? Menselijkerwijs sta je dan met de mond vol tanden zoals je dat ook doet als je ook maar iets meekrijgt van de oorlog tussen Israël en Hamas, of die tussen Rusland en Oekraïne. Maar dan klinkt – en hoe is het mogelijk? 'Dit zegt God de Ene, Ik zal zelf naar mijn schapen omzien en zelf voor ze zorgen, zoals een herder op zoek gaat als zijn dieren verstrooid zijn geraakt. Ik ga zoeken en ze redden'. Die mensen in de diepten van hun ellende en vervreemding horen het de profeet zeggen, maar geloven dat is wel even wat anders. Maar zo bedoelt de profeet het wel: de Eeuwige brengt redding door op te komen voor zijn mensen in de ellende, hen bijeen te brengen, hen weer in het perspectief te zetten van een nieuwe gemeenschap waarin het leven werkelijk geleefd kan worden.

En ja, als Matteus zijn evangelie optekent, zo'n 500 jaar later zijn het ook zulke soort tijden. Een nieuwe belegering van het al eerder herbouwde Jeruzalem dreigt. Dit keer door de Romeinen. Grote delen van Galilea, Samaria en ook Juda zijn al weer helemaal onder controle van de Romeinse garnizoenen gebracht en de verhalen over de gruwelijke moordpartijen doen de ronde en de stad siddert. Matteüs heeft zijn waarschuwendende rede over de laatste dingen waarin ook over al die ramspoed wordt gesproken al geschreven.

Wees attent, wees wakker, zie de tekenen van de tijd, zo verstaat hij Jezus' een paar decennia eerder uitgesproken appél voor zijn mensen op dat moment. Matteus schrijft voor zijn Joodse volksgenoten. En daarom citeert hij uitbundig uit de Torah en de profeten, onder meer met dit beeld van Ezechiël, van die reddende bevrijding van mensen die zich als onmenselijke gedragen, in het beeld: van die scheiding tussen de schapen en de bokken.

Het was een actuele vraag onder de gelovigen van toen: hoe ben ik tsaddiq, hoe ben ik een rechtvaardig mens in Gods ogen? En dat verschuift in de beeldspraak: hoe weet ik nu of ik aan de kant van de gezegenden of die van de vervloekten sta? Ik zeg 'gelovigen van toen', maar in de kring Bijbel & Gesprek van afgelopen dinsdagavond bleek maar weer hoezeer de angst voor het oordeel ook menig gelovige van nu nog steeds veel meer kan doen dan hem/haar lief is.

Het is de laatste beeldspraak van Jezus in het evangelie van Matteus en alleen hij heeft het. Hierna kantelt het evangelie naar die laatste avond met zijn leerlingen met de arrestatie, veroordeling, marteling en dood van Jezus. In deze laatste woorden schuilt een ongekende radicaliteit gepaard met een diepe mystiek. Wat je wel of niet gelooft speelt bijzonder genoeg geen enkele rol. Maar wat je doet, hoe je mens bent, oftewel wat uit je hart en handen komt als naaste, als mens voor de ander, dáár gaat het om, aldus deze woorden van Jezus.

Bestemming, dat beladen woord valt: het is je bestemming om mens voor de ander te zijn. Wie is die ander? Het is één mens. Het is een 'ik'. Ik had honger, ik had dorst, Ik was vreemdeling, ik was naakt, ik was ziek, ik zat gevangen. Kortom: al die mensen waar dat moderne woord 'bestaanszekerheid' niet en nooit op van toepassing is. En jullie? Jullie zagen dat, kwamen in beweging, deelden, ontmoetten, stelden vragen, staken handen uit. Die fictieve mensen in Jezus' verhaal snappen er niks van.

Die mensen zijn wij: wij snappen er ook niks van, van die 'ik' die gevangen zit waarvan we al lezend moeten begrijpen dat Jezus zichzelf bedoelt. Want daar zitten mensen die opgepakt zijn. Die straf verdienen. Harder aanpakken die gasten heet het ook nu weer in de debatten. Deugnieten. Oplichters. Schurken. Gewelddadigen. Drugsdealers. Mensenhandelaars. Zedendeliquenten. Dieven. Moordenaars. Tuig van de richel. Hoe verzint Jezus het: hij schaart hen bij de 'geringsten van mijn broeders en zusters'.

Toen ik dit opschreef dacht ik: wat zou er gebeuren als een van de lijsttrekkers in een debat dit woord van Jezus zou voordragen en dan zou zeggen: ik geloof dat mijn partijprogramma en die van jullie, waarde collega-lijsttrekkers herschreven moet gaan worden. Het gaat om deze geringsten in onze samenleving en in de wereld. Als we onze maatschappij willen ordenen naar de kwaliteit van het Koninkrijk Gods, laten we dan met elkaar over deze woorden nadenken.

Want als dat zou gebeuren, dan zouden ze iets anders zien dan tuig van de richel die je niet hard genoeg kan aanpakken: van die gasten waar je van af wilt, die we bij voorkeur weggestopt zien worden in onzichtbare uitzichtloosheid achter hoge muren en hekken, geavanceerde beveiligingsapparatuur en automatisch dichtvallende deuren.

Jezus verlost zijn hoorders en lezers op de meest radicale manier van hun wettische ideeën van rechtvaardiging voor God door een ongekende identificatie met de mensen op wie neergekeken wordt, die we niet in onze buurt willen hebben, die een beroep doen op ons teveel. De hongerige: dat ben ik. Die dorstige, dan ben ik. Die vreemdeling, dat ben ik. Die naakte, dat ben ik. Die zieke, dat ben ik. Die gevangene, die mens van eigen schuld, dikke bult, ook hij, ook zij, dat ben ik.

Alles wat je ook maar aan één (let op: maar één) van deze geringsten hebt gedaan, dat hebben jullie voor Mij gedaan. En dan volgt de hele geschiedenis nog een keer, maar dan als exact, maar negatief spiegelbeeld. Daar waar dat niet gebeurt, zelfs niet voor die ene. Jezus' waarschuwing aan alles en iedereen, aan elke stad of samenleving waar voorbijgegaan wordt aan de het mens-zijn voor de ander die dat zo nodig heeft, kan niet scherper.

Ontdaan van onze schema's van goed en kwaad, van deugen en niet deugen, van erbij horen en er niet bij horen, van wij en zij, stelt Jezus zichzelf in het midden van de humaniteit, van alle menselijkheid. Hij, die gevangen genomen werd, de gemartelde, de gekruisigde, de in de steek gelatene, hij de geringste van alle mensen; hij is niet van vroeger; hij is niet de moraal van een religieus verhaal; hij is niet de nieuwe heilige norm waar je aan zou moeten voldoen, maar nooit aan kunt voldoen.

Maar hij is de aanwezige. In die ander die uitgesproken of onuitgesproken, schreeuwend of weggezonden in niet-meer-weten-hoe-het-verder-moet vraagt om jouw en mijn ogen die zien, en handen die uitgestoken worden, en oren doe luisteren, en een stem die haar of zijn naam noemt.

Dit te geloven, te omarmen, zo naar de ander en onszelf te mogen zien.
Deze bestemming heeft God zo intens bevrijdend voor ogen met jou en
mij. Wie dat vatten kan, die vatte het. Godzijdank. Amen.